

Landschapsvereniging “De Kringloop”

Ga tot de mieren.....

door Leo Koster

In Observatie, nummer 6 van juli/augustus 2017, wordt de eerste mieren cursus aangekondigd die door “De Kringloop” wordt gegeven. Zeventien mensen hebben wel interesse in zo’n cursus, ze bestaat uit één binnenles en 3 buitenlessen, ze wordt gegeven door Jan Hermans en John Hannen.

Vrijdag 11 augustus zitten we braaf in de schoolbanken, met een echte onderwijzer voor de klas. “Onderwijzen” heeft onder meer de betekenis van “overbrengen van kennis”. En dat gebeurt deze avond voor 100%, boeiend en zonder hapering doet Jan Hermans zijn verhaal, tussentijdse vragen worden gewoon beantwoord. Er zijn er maar weinigen die dit in hun mars hebben. Iedereen krijgt een kennismakingsboekje waarin onder meer determineertabellen instaan over 4 families te weten steekmieren, oermieren, schubmieren en geurmieren. Onze voorzitter, de heer Hermans, probeert deze avond ons wat kennis en informatie te geven over het leven van mieren, een stukje ecologie en de soortherkenning. Mieren zijn insecten en beschikken over 3 paar poten, het lichaam bestaat uit kop, borststuk en achterlijf, ze hebben 5 ogen, met de drie kleine ogen (ocelli) wordt niet gekeken, wel met de twee grotere facetogen, sommigen beschikken over een angel, twee antennen (voelsprieten) en hebben een uitwendig skelet, ze behoren tot de orde van de vliesvleugeligen. Er zijn twee groepen; echte mieren en fluweelmieren (mierwespen). Op het scherm zijn mieren groot afgebeeld, alles is duidelijk te herkennen, één knoop of twee knopen tussen rug en achterlijf, de knoop kan ook schubvormig zijn, de beharing, de achterlijfsegmenten is een belangrijk determineringskenmerk. Mieren zijn nuttig i.v.m. zaadverspreiding, ze ruimen afval op, de Bossteekmier en de Zandsteekmier (beiden familie Myrmica) leven in symbiose met onder meer het Gentiaan- en Tijmblauwtje. Vijanden hebben ze uiteraard ook; mierenleeuw, parasieten of hun eigen soortgenoten.

Diverse mieren krijgen we te zien en bij allen een boeiend en informatief verhaal, Bloedrode roofmier die een deukje op het kopschild heeft, Zwartrugbosmier, op borststuk zwarte vlek en behoorlijk behaard, Kale bosmier deze kan honderden koninginnen hebben, Gele weidemier, Glanzende houtmier die een zoetige citroengeur verspreidt. De presentielijst wordt aangevuld met telefoonnummers, bij slechte weersomstandigheden wordt de buitenexcursie namelijk afgeblazen.

Rond 22.00 uur wordt de binnenles afgesloten, voor a.s. zondag meenemen; een loep, het cursusboekje en eventueel buisjes voor het tijdelijk opbergen van mieren.

Zondag 13 augustus ben ik ingedeeld bij John Hannen. Als voorbereiding op deze buitenles is hij gisteren weer eens op zoek gegaan naar mieren. Hij laat ons een Berk zien waarin de Glanzende houtmier zich ophoudt. Ze behoort tot de soort *Lasius*. In een plastic zakje kan deze mier redelijk goed bekeken worden. Het is een diepzwarte, glanzende mier, het voedsel bestaat uit blad- en schildluizen die worden gemolken (honingdauw) maar ook gegeten. John wijst ons op de *Lasius niger*, de Wegmier, ze behoort tot de onderfamilie van de schubmieren, met de loep zijn meerdere afstaande haren zichtbaar. Maar wat is het een gemier om zo'n klein diertje zo tussen de vingers vast te houden dat je ook datgene ziet wat zo typisch is voor die soort. We vinden een andere *Lasius*soort te weten *Lasius brunneus*, de boommier, opvallend aan deze mier de tweekleurigheid, het borststuk is lichter dan het achterlijf. We beklimmen een stuifduin, we zien ook Blauwvleugelsprinkhanen en de Kleine vuurvlinder. John vindt een *Ronisia barbara*, het ongeveleugelde en behaarde vrouwtje van de Mierwesp of Fluweelmier, in eerste instantie houdt ze zich dood, maar schijn bedriegt. Over het bospad lopen bosmieren, bij het oppakken bijten ze voelbaar en krommen ze het achterlijf. Op deze wijze blijven ze rustig zitten zodat je ze goed met de loep kan bekijken. Een Mestkever heeft problemen met de vliegkunst, zichtbaar zijn de opzij gevouwen dekschilden (voorvleugels) en de eronder liggende achtervleugels.

Zondag, 20 augustus de tweede buitenexcursie. De Beegerhei is ons onderzoekgebied. Omdat John Hannen kampt met problemen door hielspoor, is Jan Hermans onze gids. Jan is uitgerust met een netje. We wandelen de Fransche berg op, rechts ligt het Frankenven. Een A-viertje wordt uitgedeeld met daarop grote afbeeldingen van diverse mieren alsmede info waar op het internet veel over mieren en wespen te vinden is. In het verleden heeft defensiepersoneel hier geoefend met tanks, het zand was volop in beweging, kon zelfs stuiven. Nu wordt het vastgehouden door Buntgras en Zandzegge. "Recreatieve betreding kan hier geen kwaad", aldus onze voorzitter. Jan Hermans probeert ons vandaag de Buntgrasmier te laten zien, de grotere kop van deze mier is opvallend. Een Bloedrode roofmier wordt nader bekeken, tussen kop en borststuk een rechtopstaande schub en de voorrand in het midden van het kopschild is ingekeept. Bij de Kale rode bosmier is de voorrand in het midden van het kopschild afgerond. Tussen de Struikheide vindt Jan het vrij lage koepelnest van de Zwartrugbosmier. Door middel van de loep zien we bij een Steekmier, die over een angel beschikt, een knoert van een stekel. Enkel zien een wesp met duidelijk gele kop op de vegetatie zitten, even later zit de graafwesp in het netje, het is de Bijenwolf, deze "wolf" jaagt op honingbijen die door de gifangel verlamd worden.

Dan vindt Ans Homburg de mier die Jan ons zo graag zou willen laten zien; Buntgrasmieren.

Onder een polletje Buntgras een kleine kolonie inclusief cocons. In een eik trippelen heel veel Zwartrugbosmieren.

Een zandige "knikker" wordt aangereikt, in werkelijkheid is het de beschermende cocon om de pop van de Mierenleeuw, aan het gaatje in de cocon is te zien dat de

volwassen Mierenleeuw uitgekomen is. Een klein regenbuitje, even schuilen onder een eik. Een opvallend lichtgroen vrouwtje Boomsprinkhaan zet eitjes af in de eik, maar er lopen ook mieren bij en op het insect, ze is dood. Op een eikel zit een zeer kleine snuitkever, de Eikelboorder, dit insect beschikt over een lange, gebogen snuit waarmee zij boort in de nog groene en zachte eikel. Eén keer trekt deze snuitkever zijn snuit uit de eikel, bij het binnendringen in de eikel beweegt het lichaam. Een "knikker" hadden we al, Jan

Hermans ziet onder een vrij liggende wortel een trechtervormige valkuil, even met de hand onder de valkuil en Jan heeft de larve van de Mierenleeuw te pakken. De larve heeft een geribbeld lichaam en de kaken zijn voorzien van weerhaken. Als hij/zij weer terug gezet wordt graaft hij/zij zich snel achterwaarts in het losse zand. We wandelen rondom het Frankenven, Lisdoddes en Moerashertshooi verfraaien de rand, de laatstgenoemde plant verspreidt een duidelijke maggiegeur, op wat vochtiger terrein Dopheide, Gewone waternavel, Moeraswolfsklauw, Kleine zonnedaauw en bloeiende Klokjesgentianen. Jan vertelt hier in het kort het ongelooflijke en boeiende verhaal over bepaalde knoop- en steekmieren die noodzakelijk zijn voor het voortbestaan van het Gentiaanblauwtje. José heeft een kunstig gemetseld urntje aan een takje van de Struikheide ontdekt, de opening in het omgebogen halsje op het enigszins hoekige urntje is open, misschien het werk van de Leemwesp (*Eumenes coronatus*) behorend tot de Ploovleugelwespen. Ik wandel wat dichters langs de rand van het Frankenven, een Levendbarende hagedis is van mijn aanwezigheid niet gediend. Op een leerzame en ontspannende wijze hebben we wat geleerd over mieren, maar vergeet ook niet de andere interessante waarnemingen waar ook volop aandacht aan wordt gegeven, dat maakt zo'n buitenexcursie juist zo interessant.

Zondag, 3 september 2017, Venhof. John is er niet bij, hij heeft nog veel last van hielspoor. We gaan weer met Jan Hermans op stap. Bij de paardenstallen Boerenzwaluwen en Huismussen. Achter de spoorlijn is het weiland links geel gekleurd door bloeiende Vlasbekjes. We komen bij het Wim de Veen akkertje. Ter plekke veel hangmatachtige webben van Baldakijnspinnen of Hangmatspinnen. We vinden de meest algemeenste mier van Nederland, het betreft *Lasius niger*, de Weg- of tegelmier, ze behoort tot de onderfamilie van de schubmieren. Een Blauwvleugelsprinkhaan krijgt aandacht, net als het vrouwtje Boskrekkel met haar lange legboor. We vinden een knoopmier met doorns, het is de Bossteekmier (*Myrmica ruginodis*). We zijn nu ter

hoogte van de Waalsberg. Jan laat ons de plekken zien waar de larve van de Mierenleeuw zich ophoudt. Er wordt ook weer een lege cocon (zandige "knikker") gevonden waaruit de volwassen Mierenleeuw gekropen is. We verlaten het zandpad en gaan door de Struikheide struinen. Onder een stuk loszittende schors zitten Wegmieren met cocons, in rap tempo proberen de mieren de cocons in veiligheid te brengen. Jan vangt met zijn netje het vrouwtje van

een Heidezijdebij, deze bij is in Nederland geheel afhankelijk van Struikheide, in de grond wordt een nest gegraven voor 2-4 cellen. "Als deze bij hier zit moet ook de parasiet Heideviltbij in de buurt zijn", aldus Jan. En Jan vangt deze bij, klein en kaal, fraai gekleurd met op het zwarte achterlijf witte vlekken of banden en roodkleurige pootjes, deze bij is een Koekoeksbij die haar eieren legt in nesten van de Heidezijdebij. Op dood hout zien we prachtige Vermiljoenhoutzwammen. Een Bloedrode roofmier (*Formica sanguinea*) wordt nader bekeken, lijkt veel op de Rode bosmier, doch de voorrand van het kopschild is in het midden uitgesneden, een halfronde insnijding. Jan vangt een tweejarige Zandhagedis die een teek op zijn lijfje meedraagt. Er vliegt een Buxusmot tussen de bomen, terwijl op de Meinweg geen Buxus is te vinden. We vinden weer de Buntgrasmier en zien een zenuwachtige, slanke en langgerekte Grote rupsdoder over de grond lopen. Van deze graafwesp is het voorste deel van het achterlijf rood, het achterste zwart. We horen de "lach" van de groene specht. Jan is bedreven in het vangen van allerlei vliegend spul, nu duikt hij vliegensvlug naar de grond en heeft beet, een éénjarige Gladde slang ligt in zijn handen, een ronde pupil, geen zig-zag-tekening op de rug, gespleten tong en een zwarte streep door het oog, de buikzijde steenrood. De Gladde slang is eierlevendbarend, de prooi, vaak een hagedis, wordt omstrengeld en wordt levend

doorgeslikt. Een volwassen Zandhagedis die de veilige Struikheide opzoekt. Via het rolstoelpad steken we de Bosbeek over, de cursus is ten einde.

Diverse cursisten willen wel zo'n loop die Math Bouts in zijn bezit heeft. Een leerzame-, zeer zeker geen eenvoudige cursus ligt achter ons. Maar er blijft altijd wat hangen en niet te vergeten die onverwachte waarnemingen met dito verhalen erbij.

Jan Hermans en John Hannen worden weer bedankt voor het vele werk dat in een dergelijke cursus gestoken wordt.